

Реформування аграрного сектору економіки - важливий фактор підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

На прикладі реформованих господарств Житомирської області дається аналіз ефективності впровадження нових форм господарювання.

Найскладнішою сферою економіки України яка потребує, координальної перебудови є сільське господарство. Дефіцитність продовольства і низька його якість, нічим не виправдані величезні розміри втрат уже виробленої сільськогосподарської продукції, демографічний дисбаланс, поєднання аграрної кризи з економічною, диспропорції цін на промислову і сільськогосподарську продукцію - ось основні проблеми, що характеризують аграрний сектор економіки.

Незважаючи на потенціальні природні умови України, її чорноземні ґрунти, що дозволяють у повному обсязі забезпечити внутрішні потреби в продовольстві, а також нарощувати експортний потенціал, кризові явища в сільському господарстві продовжують наростати. Значною мірою такі негативні тенденції розвитку економіки зумовлені непослідовністю у проведенні земельної реформи села. Тому від нинішнього вирішення проблеми власності на землю залежить подальший соціально - економічний розвиток українського села.

Зміни в економіці, зумовлені формуванням ринкового середовища, вимагають запровадження ефективних систем господарювання на основі приватної власності, тобто рушієм виробництва стає інтерес, який ґрунтується на приватній власності і бажанні її примножити.

Колективна форма власності у веденні сільського господарства в ринкових умовах виявилась недостатньо конкурентоспроможною. Держава не змогла забезпечити ефективну підтримку колективних сільськогосподарських підприємств, що призвело до повної їх деградації. Загальний фінансовий результат господарської діяльності сільського господарства у 1997 році склав 3324,4 млн. грн. збитку, проти 1327,2 млн. грн. прибутку в 1995 році. У 1998 році сума збитків досягла 4 млрд. грн. В цих умовах потрібні радикальність, прискорення та керованість процесами реформування. Концептуальна суть цього процесу полягає в тому, щоб перевести господарський комплекс від колективного до приватного. На це і націлює Указ Президента України "Про невідкладні заходи, щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки" від 3 грудня 1999 року. Необхідність прийняття цього указу зумовлена тим, що запроваджена на початку та середині 90-х років нормативно-правова база розвитку агропромислового комплексу практично вичерпала себе.

Відсутність врегульованої приватної власності, перш за все на землю та інше нерухоме майно, сьогодні унеможливило інвестування в сільське господарство, банки практично припинили кредитування аграрного сектору економіки, оскільки відсутні механізми гарантій повернення позичок через заставу (іпотеку) землі та іншого майна, як це робиться в країнах ринкової економіки.

Указом не передбачено руйнування майнової та земельної цілісності існуючих господарств. Навпаки на їх територіальній та матеріальній базі передбачається сформувати господарства нового типу, але засновані на основі приватної власності на землю і майно. При цьому реформування має бути достатньою мірою соціально спрямоване і ринково орієнтоване.

Необхідність цієї роботи викликана сутністю ринкової економіки, в якій товарно-грошові відносини будуються на власності. Нема реального власника - нема реальних, нормально функціонуючих ринкових відносин. Тому сьогодні вкрай необхідним є визначення реального власника, допомога останньому усвідомити в економічному плані свої можливості і наслідки діяльності, створення середовища для повнішого використання його прав.

Станом на 01.01.2000 року в Україні роздержавлено землі у 99 % сільськогосподарських підприємств, землі яких підлягають роздержавленню. У власність недержавним сільськогосподарським підприємствам передано безоплатно 28.1 млн. га земель державної власності, що становить 46.5 % земельного фонду країни, в тому числі 26 млн. га сільськогосподарських угідь, або 62.3 % від загальної їх площі .

Майже вся площа сільськогосподарських угідь (25.4 млн. га або 97.7 %), що передана у власність підприємствам, розпайована. Понад 6 млн. селян, у тому числі 4 млн. пенсіонерів отримали сертифікати на право земельної частки (паю). Середній розмір земельного паю дорівнює 4,3 га. Він коливається від 1.1-1.5 га в Івано-Франківській, Закарпатській, Чернівецькій областях і до 7.7-9.3 га у Запорізькій,

Херсонській і Луганській областях. Громадянами України приватизовано понад 80 % земельних ділянок, наданих їм у користування.

Таблиця 1

Структура організаційно-правових форм господарств Житомирської області станом на 01.03. 2000 року.

Показники	Кількість	В % співвідношенні
Кількість господарств - всього	626	100
в тому числі:		
- приватні (приватно-орендні) підприємства	237	37,8
- товариства з обмеженою відповідальністю	226	36,1
- кооперативи	99	15,8
- селянські (фермерські) господарства	37	5,9
- агрофірми	27	4,4

В Житомирській області середній розмір земельного паю становить 3,6 умовних кадастрових гектарів, вартість яких в середньому (з урахуванням коефіцієнту індексації 2,07 - 18,9 тис. грн.). Виходячи з цього, орендна плата (1 %) за зданих в оренду земельний пай становитиме в середньому 189 грн.

На засадах приватної власності на землю на майно в процесі реформування створено 626 господарюючих суб'єктів з новими організаційно-правовими формами. Перевагу на місця надають приватно-орендним підприємствам (37,8%), товариствам з обмеженою відповідальністю (36,2%), кооперативам (15,8%), селянським (фермерським) господарствам (5,9%), агрофірмам (4,4%).

У колективну власність 626 підприємствам передано 1066,6 тис. га сільськогосподарських угідь та 100,5 тис. га земель загального користування. У 626 господарствах області розпайовано 1043,4 тис. га сільгоспугідь. У цих господарствах видано громадянам 273,5 тис. сертифікатів на земельну частку (пай). Розораність сільськогосподарських угідь в області сьогодні становить 58 %, що наближується до європейських стандартів.

Реорганізовані підприємства, як і всі сільськогосподарські підприємства країни, змушені працювати в надзвичайно складних економічних умовах. Майже 90 % з них були збитковими. Але після реорганізації вони виявились більш стійкими у протистоянні загальній кризі.

Не можна не помітити ефективності впровадження нових форм господарювання. Багато колишніх сільськогосподарських підприємств після реорганізації земельних і виробничих відносин адаптувались до вимог ринкової економіки. В цих господарствах спостерігається зростання обсягів виробництва, впроваджуються високоєфективні технології, що дозволяють виробляти конкурентноспроможну продукцію для внутрішнього і зовнішнього продовольчого ринку.

Про високі результати роботи реформованих господарств свідчать дані таблиці 2

Таблиця 2

Результати господарської діяльності підприємств Житомирської області за 1997-1999 роки.

№	Показники	Агрофірма "Єрчки" Попільнянсько-го р-ну		Сел. господ. "Великофоснянське" Овруцького р-ну		Приватне с.-г. підпр. "Граніт" Нов.-Вол. р-ну		По області	
		1997	1999	1997	1999	1997	1999	1997	1999
1	Зернові, ц/га	51,1	56,2	23,2	21,3	50,8	52,8	19,6	17,3
2	Цукрові буряки, ц/га,	530,5	511,4	-	-	163	164,7	158,7	177,7
3	Картопля, ц/га	-	-	79	121	88	225	55,8	52,6
5	Середній надій молока на корову, кг	5041	5518	2413	2435	3951	3340	1407	1464
6	Середньодобовий приріст ВРХ, г	428	452	463	338	450	367	245	253
7	Вироблено валової продукції:								
	- на 100 га с.-г. угідь	144	138	93	93,3	121,2	114,6	35,3	25,4
	- на 1-го працюючого, тис. грн.	13446	12255	6301	7619	9339	8166	3629	2950
8	Рентабельність, %	25	38,1	2,7	11,9	4,7	39,8	-30,9	-25,5

Так, в 1999 році 26 реорганізованих господарств області закінчили рік з прибутками. Серед них агрофірма "Єрчики" Попільнянського, селянське господарство "Великофоснянське" Овруцького, приватне сільськогосподарське підприємство "Граніт" Новоград-Волинського районів. В останньому рівень рентабельності в порівнянні з 1997 роком зріс на 34,7 %.

В агрофірмі "Єрчики" отримали найвищий урожай зернових культур 56,2 ц/га що більше на 69,2 % від районного і на 38,9 % обласного показників, надоєно 5518 кг молока від однієї корови, що в 3,5 рази більше аналогічного обласного показника. В порівнянні з 1990 роком валове виробництво сільськогосподарської продукції зросло на 40 %. Рентабельність господарства в порівнянні з 1997 роком зросла на 13,1 %. Значно вищі інші показники роботи.

Досвід роботи таких господарств як "Граніт", де отримано урожай картоплі 225 ц/га, "Великофоснянське" - 121 ц/га, свідчить про те, що картопля стала стабільною ефективною культурою.

Зрозуміло, що всі ці нові форми господарювання краще проявили б себе в сприятливій економічній ситуації.

Зміна виробничих відносин не може замінити гостру потребу в матеріальних ресурсах, компенсувати майже повністю зношену техніку, відсутність мінеральних добрив, засобів захисту рослин, пального.

Необхідно використовувати будь-які можливості, щоб відродити почуття господаря-власника, викликати мотивацію до праці, створити умови, коли б кожен працюючий ніс відповідальність за результати господарювання своїм майном. Саме такі умови забезпечують нові форми господарювання, що формуються на виключно добровільних засадах, на основі приватної власності на землю.

Крім того, покращення стану справ в сільському господарстві можливе лише при наявності державної підтримки. Досвід багатьох країн, таких як США, Швейцарія, Німеччина, Японія, свідчить про те, що державна підтримка сільськогосподарського виробництва - це необхідна умова забезпечення його високої ефективності.

В США, де в сільському господарстві панує приватний сектор, державна підтримка фермерів становить 7 мільярдів доларів на рік. Американці дотують 80 % собівартості м'яса і 30% собівартості зерна. Тваринники Німеччини отримують доплати в розмірі 60 % собівартості продукції, в землеробстві ця допомога становить понад 50 %. У Швейцарії 80 % прибутку фермера становлять державні субсидії, в Японії вони досягають майже 70%.

В нинішніх умовах для ефективного функціонування агропромислового комплексу необхідно:

- 1) радикально підтримати в організаційно-економічному плані приватний принцип господарювання, забезпечити реальне реформування КСП на засадах приватної власності з передачею в оренду земельних і майнових паїв новоствореним структурам;
- 2) сприяти розвитку особистих підсобних господарств населення;
- 3) запровадити орендні відносини між власниками землі (земельних паїв) та суб'єктами господарювання;
- 4) розвиток кооперативних відносин в усіх сферах АПК;
- 5) завершити формування інфраструктури ринку, включаючи товарні біржі, оптові ринки, ярмарки, підприємства фірмової торгівлі, аукціони, тощо.

Сучасна аграрна політика, стратегія і тактика реформ щодо подальшого розвитку сільського господарства має концентруватися на таких стратегічних напрямках:

- 1) здійснення комплексу організаційних заходів щодо реформування відносин власності, розвитку нових форм господарювання, раціональної організації виробництва;
- 2) створення сприятливого економічного середовища на ринку, удосконалення економічного механізму в АПК;
- 3) активний пошук і мобілізація внутрішніх резервів зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення ефективності галузей сільського господарства.

Паралельно з реформуванням повинні розроблятися і запроваджуватись заходи щодо удосконалення економічного механізму АПК. Зокрема, необхідно:

- формування ефективної політики, яка б виключала диспаритет цін в АПК;
- реалізація заходів по поліпшенню фінансово-кредитної політики;
- удосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників;
- перебудова управління відповідно до нових умов господарювання.

Здійснення вище вказаних заходів по реформуванню аграрного сектору сприятиме подоланню кризових явищ в АПК і виведення його на якісно новий рівень.